

સલામી સવારની..

પાકિસ્તાની યુદ્ધ-મેદાન, થઈ ગયું છે કાશ્મીર!

ને શહીદો ભું કારખાનું, થઈ ગયું છે કાશ્મીર!

રાજરમત ભું રમકડું, થઈ ગયું છે કાશ્મીર -

તદ્દન ખેદાન-મેદાન, થઈ ગયું છે કાશ્મીર!

સુપ્રભાતમ્

સુરેષ પ્રા. ભટ્ટ

079-23226251

છો મળે નહીં!!

સાચાં સરનામું -

લે છે ગૌરવ!!

હાઈકુ

ઝોરી કરાવી -

ઓમર-અબુલાઓ,

મચાવે શોર...

(દાઉદ સંદર્ભે, મોટી સિદ્ધિ)(શેઠને કહે 'જાગતા' રે'જો)

ચિંતન

એ ધર્મમર્થ કામ ય યથાકાલં નિષેવતે । ધર્મમર્થ કામ સંયોગં સોડમુત્રેદ ય વિવદ્યિ ॥

આ શ્લોક વિદુર-નીતિમાંથી લેવામાં આવેલ છે. જે માનવ યોગ્ય સમયે ધર્મ, અર્થ અને કામનું સેવન કરે છે તે અહીં આ લોકમાં અને પરલોકમાં ધર્મ, અર્થ અને કામનો સંયોગ પ્રાપ્ત કરે છે. ભારતીય ધર્મમાં માનવ જીવનના ચાર મુખ્ય પુરુષાર્થ બતાવ્યા છે. ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ. શાસ્ત્રો મુજબ ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણ પુરુષાર્થો સિદ્ધ થાય, તો મોક્ષ પ્રાપ્તિનો પુરુષાર્થ સ્વતઃ સિદ્ધ થાય છે. ધર્મ, અર્થ અને કામ સંબંધી સર્વ પુરુષાર્થો યોગ્ય સમયે, સમયસર કરવામાં આવે તો માનવનું આલોકમાં તથા પરલોકમાં કલ્યાણ થાય છે. જીવનમાં શુદ્ધ - સત્યપથ પરનું આચરણ એ જ ધર્મ છે એનું સતત-જીવનભર પાલન કરવું. જીવન માટે 'અર્થ' (પૈસો) જરૂરી છે પણ તે ન્યાયી રીતે પ્રાપ્ત કરી, સંયમ અને સંતોષથી તેનો યથાર્થ ઉપયોગ કરવો. જીવનમાં 'કામ' પણ મહત્વનું અંગ છે પણ જીવનના આશ્રમ વ્યવસ્થામાં રહી તેમાં સંયમિત રહેવાથી આપોઆપ મોક્ષ માર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે.

- સુવિચાર**
- માણસના મનને ત્રણ ચીજ મારે છે... અસંતોષ, નકારાત્મકતા અને ઉદાસી - **એસ. ભટ્ટાચાર્ય**
  - ધારદાર સંજોગોથી થતાં જબમો સહીને પણ ધ્યાસ તો લીધા કરવા જ પડે... આઘાત ઝીલીને પણ પાંપણ તો પટપટાવી પડે જ, સુનયુત ઉદાસ હોઈએ પણ હૃદયે તો ધબકવું જ પડે - **હિતેન આનંદપરા**
  - બારનું બારમું ને વહુનું સીમત કંઈ રોજ રોજ ન આવે - **જૂની કહેવત**
  - ખરા સ્થળે, ખરા સમયે, ખરું કામ કરો તો તમારી સફળતાને કોઈ અટકાવી શકે નહીં - **ઈશિતા**
  - છે ઘણા એવા કે જેઓ યુગને પલટાવી ગયા...
  - પણ બહુ ઓછા છે, જેઓ પ્રેમમાં ફાવી ગયા - **સૈફ પાલનપુરી**
  - આળશ શરીરની મૂર્ખતા છે અને મૂર્ખતા મનની આળશ છે - **ઝેન કથન**
  - આજનું ઔષધ : અમોઘા અને સુંદનો ઉકાળો ૧ કપ સવાર-સાંજ પીવાથી વાયુ, આફરો માં રાહત થાય છે. **(દીપક વી. આસરા)**

બોધકથા

તાજેતરમાં રમાયેલી ભારત-વેસ્ટ ઈન્ડિઝની મેચમાં વેસ્ટ ઈન્ડિઝ બહુ ખરાબ પરિસ્થિતિમાં મુકાઈ ગયું હતું. ૫૦૦ રન સામે એક ઈન્ડિઝની હારમાં માર ખાવાના સંજોગ હતા. પણ ઈન્ડિઝના એક ક્રિકેટરે 'શાંત' ચિત્તથી સદી કરી 'હાર'ને ડ્રોની વિજય માળા પહેરાવી દીધી. ક્રિકેટરે વિકટ પરિસ્થિતિમાં પણ 'શાંત ચિત્ત'નો અભ્યાસ રાખવો જોઈએ.

વિરેન્દ્ર સહેવાગ હજુ ટીમમાં ન હતો પણ તેની એક ખબર ધજ ગાડીમાં મિત્ર સાથે દિલ્હીમાં ફરવા નિકળ્યો હતો. સાંકળી ગલીમાં સહેવાગની ગાડી બગડી. બોનેટ ખોલી રીપેરીંગની શક્યતા તપાસતો હતો ત્યાં કોઈ વેપારી ગાડીમાં બેસી હટાવવાની સૂચના માટે હોર્ન પર હોર્ન વગાડી વાતાવરણને કડક બનાવતો હતો. આવા સંજોગોમાં સહેવાગ 'શાંત ચિત્તે' વેપારી પાસે ગયો ને કહ્યું- સાહેબ, હું તમારી ગાડીનું હોર્ન સતત ચાલું રાખું છું અને તમે મારી ગાડીમાં જોઈ નાનું સરખું રીપેરીંગ થઈ શકે તો કરી આપો! વેપારી ઝંખવાણો પડી ગયો - હોર્ન બંધ કર્યું... સહેવાગે ગાડી ચાલુ કરી નાખી.

આપત્તિઓમાંથી પદાર્થપાઠ લઈએ

'ચોમાસું હોય એવું લાગતું નથી...', 'જોઈએ એવો વરસાદ છે નહીં...' એવી વાતો ભૂલાઈ ચૂકી છે અને હવે ચારેકોરથી પૂરના સમાચારો પ્રાપ્ત થઈ રહ્યા છે. બિહાર, પશ્ચિમ બંગાળ, ઉત્તર પ્રદેશ અને ઉત્તરાખંડ સહિતના કેટલાક ભાગોમાં પૂરના સમાચાર છે, આઠથી વધુ લોકોનાં મોતના સમાચાર પણ છે. ઉત્તરપ્રદેશમાં સ્થિતિ યુધ્ધાર પર છે, પરંતુ સ્થિતિ સામાન્ય થતાં હજુ સમય લાગશે. ઉલ્લેખનીય છે કે ગત દિવસોમાં ભારે વરસાદ અને પૂરની ચેતવણી મહારાષ્ટ્ર, ગુજરાતમાં પણ આપવામાં આવી હતી. દેશભરની ચોમાસામાં આ જ હાલત છે અને એ સદીઓથી છે. મુદો એ છે કે આપણે કુદરતી આપત્તિઓને બહુ સહેલાઈથી સ્વીકારી લીધી છે અને એના ઉપાય શોધવાના બહુ પ્રયાસો કર્યા નથી. યાદ કરો, ચોમાસું શરૂ થાય કે વરસાદની ભૂમરાણ મચે છે. વરસાદ પૂરતો નથી, વરસાદ નિયમિત નથી એવી ભૂમો આપણે અગણિત વર્ષોથી પાડીએ છીએ. પણ ક્યારેય એવું વિચારતા નથી કે વરસાદ આપણે ત્યાં નિયમિત અને પૂરતો હતો ક્યારે? આપણે એવું ઈચ્છીએ છીએ કે વરસાદ આપણા સમય અનુસાર પડે, પણ કુદરત પોતાના કમાનુસાર ચાલે છે અને આપણે એ કમને અનુકૂળ થવાનું છે એ આપણે શીખ્યા નથી. ટેકનોલોજી આપણે વિકસાવી છે, વરસાદ, ભૂકંપ કે કુદરતી આફતની આગાહી, એના ચોક્કસ આંકડા, એનો ઈતિહાસ એ બધું જ આપણી પાસે છે અને એના પ્રત્યા હવે જાનહાનિ અગાઉના પ્રમાણમાં ઓછી થાય છે એ વાત સાચી, પરંતુ હકીકતે આ બધી જ કસરતનો ફાયદો એ પણ હોવો જોઈએ કે આપણે આપત્તિઓમાંથી કંઈક શીખવું જોઈએ. આપત્તિઓમાંથી શીખીને આગળ આવેલા જાપાન કે સાઉદી અરેબિયાના દાખલા આપણી નજર સામે છે. જ્યાં જીવવું પણ દોહાવું લાગે છે તેમ જ્યાં કુદરતી આપત્તિ હોય એવા આ દેશો દુનિયાના સફળ દેશોની ગણનામાં છે. અને આપણે એ ગણતરીમાં હજુ સ્થાન પામી શક્યા નથી એ પણ હકીકત છે.

વધુ વરસાદને કારણે પૂર આવવાના કે ભૂકંપ ધસી પડવાના, જાન-માલનું નુકસાન થવાના સમાચાર આપણા દેશમાં નવા નથી. વરસાદ ન પડે તો આપણને દુકાળથી તકલીફ છે અને વરસાદ વધુ પડે તો આપણને પૂરથી તકલીફ છે. વરસાદ ઓછો હોય કે વધુ, પાણીને સંઘરતા કે એનું વ્યવસ્થાપન કરતાં આપણે હજુ શીખ્યા જ નથી એ વાતનો ખેલદિલીથી સ્વીકાર કરવાની જરૂર છે. અને એટલી જ ખેલદિલીથી કુદરતની તકાતને પણ સ્વીકારવાની જરૂર છે. ઉત્તરાખંડ કે મુંબઈમાં જેમ નદીનો માર્ગ કે દરિયાનું સ્થાન ભરીને મકાનો ચણી દેવામાં આવે છે એવા વિકાસની વરવી વૃત્તિને પણ રોકવાની જરૂર છે. નહીતર પ્રતિવર્ષ

તંત્રીસ્થાનેથી...

એક ઉત્તરાખંડ કે એક બિહારના સમાચારની ટેવ તો આપણને છે જ. એવા સમાચારો વાંચવાના, કુદરતને કોસવાની અને આપત્તિ ઉપર અફસોસ કરવાનો - એટલું તો આપણે કરી જ શકીએ છીએ, કરીએ જ છીએ. ખરેખર વિકસતું હોય તો કંઈક નવું કરવાનો સમય પાકી ગયો છે.

ગ્રીનહાઉસ ગેસીસ - હરિતગૃહ વાયુઓ

આજકાલ ગ્રીનહાઉસ કે ગ્લાસહાઉસ ઈફેક્ટ શબ્દ ખુબ જ પ્રચલિત બન્યો છે. પૃથ્વીના વાતાવરણમાં સૂર્યક્રાશ કે જેમાં ટૂંકી લંબાઈના વેધક વિકિરણ પ્રવેશ કરે છે. ત્યારે પૃથ્વીના વાતાવરણના ઉપલા સ્તર સ્ટ્રોન્ફીયરમાં આવેલ ઓઝોન વાયુનું સ્તર તેને રોકીને પરત્વે કરીને અંતરિક્ષમાં પરત ધકેલી દે છે. બાકી રહેલા લાંબા તરંગ લંબાઈવાળા વિકિરણો વાતાવરણમાંથી પસાર થઈને પૃથ્વી સુધી પહોંચે છે. પૃથ્વી પહોંચ્યા દરમિયાન ૨૫ ટકા વિકિરણો વાદળોમાં શોષાય છે અને ૨૫ ટકા વિકિરણો વાદળો સાથે અથડાઈને અંતરિક્ષમાં પાછા ધકેલાય છે. ૫ ટકા વિકિરણો પૃથ્વીની સપાટી જમીન પર અથડાઈને પરત જાય છે. બાકી રહેલા ૪૫ ટકા વિકિરણો જમીન, પહાડો-ખડકો, રણ, જંગલો, સમુદ્ર, નદી, જળાશયો, બર્ફિલા પ્રદેશો, માનવ વસાહતો વગેરેમાં શોષાય છે. આ રીતે શોષાયેલી ગરમી રાત્રે ઉત્સર્જન થઈ અંતરિક્ષમાં સમાઈ જાય છે. આ દરમિયાન પારરક્ત (ઈન્ફ્રારેડ) વિકિરણો પૈકી અમુક ભાગ વાતાવરણમાં રહેલા અંગાર વાયુ, મિથેન, નાઈટ્રસ ઓક્સાઈડ, પાણીની વરાળ જેવા વાયુઓમાં શોષાય છે. આ રીતે પૃથ્વી પર જરૂરી ગરમી ટકી રહે છે જ્યારે બિનજરૂરી વધારાની ગરમી અંતરિક્ષમાં પરત જતી રહે છે. પરિણામે પૃથ્વી માટે જરૂરી એટલી ગરમી જીવન પોષકરૂપે પૃથ્વીને હુંકાળી રાખે છે. આ કુદરતી પ્રક્રિયાને 'ગ્રીનહાઉસ ઈફેક્ટ' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ગ્રીન નેટ કે ગ્લાસથી બનાવેલ ગ્રીનહાઉસ કે શેડમાં આજ પ્રકારની સ્થિતિ બનતી હોય છે. 'ગ્રીનહાઉસ ઈફેક્ટ' સર્જવામાં ભાગ ભજવતાં કાર્બન ડાયોક્સાઈડ, મિથેન, નાઈટ્રસ ઓક્સાઈડ, ક્લોરો ફ્લોરો કાર્બન, પાણીની વરાળ અને હાઈડ્રો અને હાઈડ્રોક્લોરો કાર્બન, હેલોન, કાર્બન ટ્રેટા ક્લોરાઈડ, ઓઝોન જેવા વાયુઓને 'ગ્રીન હાઉસ ગેસીસ' હરિતગૃહ વાયુઓ' કહેવામાં આવે છે. ટૂંકમાં તેને GHG પણ કહે છે. વર્ષ ૧૭૫૦ બાદ પૃથ્વીના વાતાવરણમાં કાર્બનનો વધારો થવા

લાગ્યો છે. પ્રતિવર્ષ ૨.૩ બિલિયન ટન કાર્બન ડાયોક્સાઈડ વાતાવરણમાં ઉમેરાય છે. હવામાં ૫૫૦ પાર્ટિકલ્સ પર મિલિયન સ્ટાર્ડ મનાય છે. હાલમાં ૪૦૧.૩ જેટલા કાર્બન પાર્ટિકલ્સ હવામાં જોવા મળે છે. ગ્રીનહાઉસ અસરમાં કાર્બન ડાયોક્સાઈડનો ફાળો ૬૦% જેટલો છે. અસ્થિ જન્ય બળતણ, કોલસો અને ગેસ બાવળાથી કાર્બન ડાયોક્સાઈડ વાયુ વાતાવરણમાં ભળે છે. ગ્રીન હાઉસ ગેસીસ પેદા થતાં હોવામાં અસ્થિજન્ય બળતણ (ફોલીસ ફ્યુલ ૪૮ ટકા, ખેતીને કારણે ૧૩ ટકા, વનવિનાશને પરિણામે ૧૪ ટકા અને ઔદ્યોગિક પ્રક્રિયાઓને કારણે ૪ ટકા ફાળો છે. મિથેન ગેસ (CH₄) કાર્બન ડાયોક્સાઈડ કરતાં ૨૫ ટકા વધુ પારજંબરી કિરણો શોષે છે અને ગ્રીન હાઉસ અસર ઊભી કરવામાં મિથેન વાયુનો ૨૦% હિસ્સો છે. પશુપાલન, ડાંગરની ખેતી તથા સેન્ટ્રિય પદાર્થો સળવાને કારણે મિથેન ગેસ પેદા થાય છે. નાઈટ્રસ ઓક્સાઈડ (N₂O) કાર્બન ડાયોક્સાઈડ કરતાં ૨૩૦ ગણા વધારે પારજંબરી કિરણો શોષે છે. પ્રતિ વર્ષ ૫૦ લાખ ટન જેટલો આ વાયુ વાતાવરણમાં ભળે છે. ખાસ કરીને ખેતીમાં નાઈટ્રોજન યુક્ત ખાતરોના ઉપયોગને કારણે તે પેદા થાય છે. ગ્રીનહાઉસ અસરમાં આ વાયુનો ફાળો ૬ ટકા છે. રેફ્રિજરેટર, એર કન્ડિશનર, એ, પેઈન્ટ ઉદ્યોગ વગેરેને કારણે વાતાવરણમાં ભળતો ક્લોરોફ્લોરો કાર્બન (CFCs) ગ્રીન હાઉસ અસર ઊભી કરવા ઉપરાંત ઓઝોન સ્તરને હાનિ પહોંચાડવામાં પણ ભાગ ભજવે છે. આ વાયુ કાર્બન ડાયોક્સાઈડ કરતાં ૧૫૦૦ ગણા વધુ પારજંબરી કિરણો શોષે છે. અસ્થિ જન્ય બળતણમાં બેન્ઝીન ઇલન, વનવિનાશ, ઉદ્યોગો-વાહન વ્યવહારમાંથી નીકળતાં ઘુમાડાઓ અને રાસાયણિક તથા જંતુનાશક દવાઓના આંચડો-વાહન વપરાશને પરિણામે પૃથ્વીના વાતાવરણમાં ગ્રીનહાઉસ વાયુઓનું પ્રમાણ વધી રહ્યું છે. પૃથ્વીને માફકસરની ગરમી પુરી પાડતો વાયુઓરૂપી આ ધાબડો વધુ જાડાઈવાળો થઈ ચુક્યો છે. પરિણામે પૃથ્વીનું સરેરાશ તાપમાન વધી રહ્યું છે. ગ્લોબલ વોર્મિંગની આડઅસરો આપણે અનુભવી રહ્યા છીએ.

વનસ્પિત્તો પરિચય

હેમંત સુધાર

નાનુભાઈ નાટકવાળા, પપ્પુભાઈ પાઉભાજવાળા, શમીમભાઈ સોડાવાળા, ડાહ્યાભાઈ ડાન્સવાળા...!!!

'જા મચ્છર હાથીને બોલાવી આવ..!' '...ઓયે, આજે તો માંકડને માર્યો જોરદાર...!' 'દાડવાલા માટે એક યા મંગાવજો...!' '...જરા નટુભાઈ નાટકવાળાને ફોન લગાવજો...!'...સંવાદો જુદા જુદા છે, કોઈક રમૂજી પણ છે અને કોઈક વિચાર કરી મુકતા પણ. ઈવન ધો મજા આવે એવી વાત એ છે કે આમાં જે પણ નામજોગ ઉલ્લેખ થયો છે કે વપરાયા છે નામની જેમ જ અથવા તો નામની સાથે પણ એ નામ તો નથી જ... તો છે શું આ? હાસ્યો, એ હકીકતમાં તો નામ નહિ પણ 'ઉપનામ' છે! ઉપ્પાસ, ના સમજાવું? હજુયે નાં સમજાવું? ઓકે...!! યલો વધુ કાનાફૂસ કયાં વગર સીધી જ વાતની માંડણી કરી દઈએ વાત છે 'અટકો'... 'શાખ'... 'સરનેમ્સ' ની...! યસ, હાથી, માંકડ, દાડવાલા કે નાટકવાલા આ બધા નામનાં 'આખરી મુગલ' 'કહી શકાય. જ્યાં નામ પૂરું થાય ત્યાં આવે અટક... સરનેઈમ...!

જો કે આજકાલ એવો પણ ટ્રેન્ડ છે કે ઘણા બધા લોકો પોતાના નામની પાછળ સરનેમ લગાડવાનું પસંદ કરતા નથી અને એનું કારણ છે આપણી જાતીવાદી વર્ણવ્યવસ્થા ને લીધે ઉત્પન્ન થતા પ્રશ્નો. અટક ઉર્ફે અંગ્રેજીમાં આપણે જેને સરનેમથી ઓળખીએ છીએ એ વ્યક્તિની ઓળખ, એનું નામ અને એની શાખ કે અટક સુપેરે આપે છે. અટક શબ્દ પ્રાકૃત અવડંક અને સંસ્કૃત 'અવટંક' પરથી ઊતરી આવ્યો છે. અટકના આટલા અર્થો ભગવદ્ગોંડ મંડલે નોંધ્યા છે. અગડ, બાધા, અટકણ, ઠેસ, ગતિને અટકાવનારી વસ્તુ, અડચણ, નડતર, હરકત, જરૂરિયાત, નજરકેદ, કાચીકેદ, વહેમ, ખતરો, શંકા અને સિંધુ નદીના કાંઠે આવેલું એક ગામ. મારે જે વાત કરવી છે એ 'અટક'નો અર્થનુપ્પા, જ્ઞાતિ ગોત્ર, ધંધો, વતન વગેરે બતાવતું ઉપનામ એવો થાય છે. આપણા દેશમાં નામ અને શાખ બંને સાથે લખવામાં આવે

છે. અટક, શાખ એ ઉપનામ છે. વ્યક્તિની પૂરી ઓળખ પ્રાપ્ત કરી શકાય એ માટે નામ સાથે અટક જોડવાનો રિવાજ જૂનાકાળથી ચાલતો આવ્યો છે. અટક એટલે નામ જ્યાં અટકે તે સ્થાન...! આપણમાં નામની સાથે અટકનું ઘણું મહત્વ હોય છે, નામ એક સરખા હોઈ શકે પણ તેમની અટકથી તેમને જુદા વ્યક્તિ તરીકે અલગ ઓળખ પ્રાપ્ત થતી હોય છે. અટકનો ઉપદ્રવ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિના પુર્વજોના વ્યવસાય, વતન, ગામ, રાજકિય સત્તા, કોઈ ખાસિયત ઉપરથી થતો હોય છે. મોટેભાગે તો દીકરીના લગ્ન થાય એટલે એના નામની પાછળથી પિતાની અટક દૂર થઈને પતિની અટક લાગી જતી હોય છે પણ લેટેસ્ટ ટ્રેન્ડમાં તો હવે બંને અટકો લખવાનો રીવાજ છે, દીકરીનું નામ પછી પિતાની અટક અને છેલ્લે પતિની અટક...! અટકો કે સરનેમનો આવો સરસ ઉપયોગ આપણને તો ગમ્યો ભાય...! અને આનું ચલણ વધતું જાય છે ખાસ કરીને નવી પેઢીમાં. એક લગ્નમેળાપ કરાવી આપતી વેબસાઈટના રીસર્ચ મુજબ ૪૦% જેવી છોકરીઓ બંને અટકો પોતાના નામ સાથે જોડાયેલી રાખવા ઈચ્છે છે...ગુડ છે ! પહેલાના વખતમાં મોટાભાગે વ્યવસાય કે નોકરી કે કામધંધા મુજબ અટકો લાગી જતી. એ જે ધંધો કરતા એના પરથી જ એ વ્યક્તિ ઓળખાતી અને અંતે એ ધંધો જ એમની ઓળખ એટલે કે બીજા અર્થમાં અટક બની ગયા. જુના જમાનામાં કોઠારો સાચવનારને મળી 'કોઠારી' અટક. કોઠારી એટલે જ કોઠાર ધરાવનાર કે એનો ખ્યાલ રાખનાર વ્યવસાય પરથી અટકોની વાત નીકળી જ છે તો આ રહ્યા થોડા ઓર ઉદાહરણો. કાપડનો ધંધો કરનાર કાપડિયા, સોનું પારખનાર પારખ, હીરા પારખનાર પરખ, જડતરનું કામ કરનાર જડિયા, દલાલ તરીકે કામ કરનાર આડતિયા, મૂર્તિઓની આંગી બનાવનાર આંગીવાળા,

અનાજ વેચતા હોય એ કણિયા, રૂના વેપારી કપાસી, શાકભાજી વેચનાર કાણિયા, કારભારી કામ કરનાર કારભારી, કિનખાબ કપડું બનાવનાર કે વેચનાર કિનખાબવાળા, શહેરનું રક્ષણ કરનાર કોટવાળા, વાસણ ઘડનાર-વેચનાર કંસારા, મિઠાઈ બનાવનારને વેચનાર કંદોઈ, ઘર ચણનાર કડિયા, અફિણના વેપારી અફિણવાળા, વસ્તુ ખરીદ કરતી વખતે ચતુરાઈથી તેની કિંમત કરનાર ખરીદિયા, ગજ્યાણી નામનું રેશમી કાપડ વેચનાર ગજ્યાણા, ગામના મુખી કે બાગ બગીચાનું કામ કરનારને ગામી, બંદર ઉપર વખાનાર માલિક અથવા ગોદીમાં કામ કરનાર ગોદીવાળા, ઘીનો ધંધો કરનાર ધિયા, હાથીદાંતની ચુડીઓ ઉતારનાર ચુડગર, ચૂનો વેચનાર ચૂનાવાળા, ઘાણી ચલાવનાર ઘાંચી, ગોળ વેચનાર ગોળવાળા, ગઢકિલ્લાને સાચવવાનું કામ કરનાર ગઢવી, અનાજ તોળનાર તોલાટ, પૈસાની લેવડદેવડ કરનાર શાણવટી, વેપારના સાળવી કે પટોળાવાળા, લુહારનું કામ કરનાર પંચાલ, મંદિરમાં વજાન કરનાર પૂજારા, (લુહારમાં પણ આ અટક છે.) બનાત નામનું જાડું કપડું વેચનાર બનાતવાલા, બંગડીઓ વેચનાર બંગડીવાળા, થયેલા બનાવ કે કામની નોંધ રાખનાર વહિયા...લીસ્ટ બહુ લાંબુ થઈ શકે એમ છે...!

આ તો થઈ વ્યવસાય પરથી આવેલી અટકોની વાત. પણ અમુક અટકો એવી છે કે એના પરથી અમુક જ્ઞાતિઓને તરત ઓળખી શકાય

રજીપાટ

અજય ઉપાધ્યાય

શ્રી કૃષ્ણ : સંસારના સૌથી મોટા સર્વકાલીન મહાનાયક

હતો, તો વળી આ સમયે કળિનો અંશાવતાર અને ધૃતરાષ્ટ્રનો મોટો પુત્ર દુર્યોધન પણ હતો આ બધા રાજાઓ પોતપોતાનું સામ્રાજ્ય વિસ્તારતા જતા અને સમગ્ર ભારતવર્ષ પર પોતાનો કબજો જમાવી બધા પર અત્યાચારો ગુજારતા હતા. આવા કપરા કાળમાં શ્રી કૃષ્ણની ભારતની અખંડિતતા જાળવવા, ભારતીય આત્માને આતંકીઓના અત્યાચારોથી મુક્ત કરવા માટે, ભારતીય માનવ સમાજની નૈતિકતા અને આધ્યાત્મિકતા ઉજાગર કરવા - ભારતીય મહાજાતિનું સંગઠન કરવાની એમના જીવનની નેમ હતી. એમના જીવનનું એકમાત્ર લક્ષ હતું. ભારતવર્ષના સમગ્ર રાજા મહારાજાઓનું એક મહામિલન યોજીને ભારતને મહામિલનની પવિત્રભૂમિ બનાવી જગત સામે એક એમની ઊભો કરવો. આ મહાજાતિ ભારતવર્ષના મહાસંગઠન માટે તેઓએ ભારતમાં વસતી બધી જ જાતિ, બધા સમાજો. સંપ્રદાયો અને બધા જ રાષ્ટ્રોને નિમંત્રિત કર્યા હતા અને આ મહાનકાર્ય દ્વારા સમગ્ર વિશ્વમાં એકતાનો, રાષ્ટ્રપ્રેમનો ભાવ જાગૃત કરવા ઈચ્છતા હતા. ભારતની બધી જ શક્તિઓનું એક જગ્યાએ થતું મિલન, આર્ય - અનાર્યનું મિલન તો વળી પરસ્પર એકબીજાની વિરોધી રાષ્ટ્રીયશક્તિઓનું, બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્રોનું વેદવાદી અને વેદવિમૂખી સંપ્રદાયોનું મિલન, યાજ્ઞિક તથા તપસ્વિઓનું, ત્યાગી અને ગૃહસ્થીઓનું, કર્મયોગી અને જ્ઞાની, શૈવ-શાકત અને વૈષ્ણવી ભક્તોનું, સગૃણ - નિગૃણ ઉપાસકોનું. આ બધાનું થતું મહામિલન, તમામ પ્રવર્તમાન મતો, વિચારધારાઓને એક કરીને સમસ્ત ભેદોમાંથી એક અભેદભૂમિનો આવિષ્કાર કરીને, અનેક પ્રકારની વિષમતાઓની વચ્ચે એક મહાન સામ્યસૂત્રનું નિર્માણ કરવું એ શ્રી કૃષ્ણનું સ્વપ્ન હતું. એક મહામાનવતાના આદર્શ પર જ પરિવાર, સમાજ, જાતિ, રાજ્ય, રાષ્ટ્ર અને સંપ્રદાયનું પૂર્ણરૂપી સંગઠન થાય એવો એમનો સામૂહિક વિચાર હતો, કૃષ્ણએ એ વખતે વિશાળ અને વિસ્તૃત સહકારની એક સંવેદનશીલ

સૂક્ષ્મ અનુભૂતિ વ્યક્ત કરી હતી એક મહાન કલ્પનાશક્તિ, અદમ્ય અસીમ કર્મશક્તિ અને અસાધારણ અચિંત્ય તપસ્વીશક્તિ એમના વ્યક્તિત્વમાં આવિર્ભાવ પામી હતી. શ્રી કૃષ્ણની માનવલીલાનો આ અંતિમ અધ્યાય હતો. છતાંય એ એટલી સાહજિકતાથી એમણે આ કર્મનિભાવ્યું હતું કે દેવવ હોવા છતાંય માનવસહજ પીડાને ભોગવીને પણ સુરાજ્યની સ્થાપના કરી હતી. આસૂરી શક્તિ એમના આ રૂપને ઓળખી શકી નહોતી. શ્રી કૃષ્ણ સમજી ચૂક્યા હતા કે હવે મહાવિનાશનો સમય આવી ગયો છે. એમણે પાંચેય પાંડવો દ્વારા શામ, દામ, દંડ અને ભેદની નીતિ અપનાવીને અનેક વિરોધીઓને યુદ્ધ પહેલા જ હણી નાખ્યા હતા. તો વળી ઘણા શત્રુઓને મિત્ર બનાવી લીધા હતા અને અન્ય મોટા વિરોધીઓને - દુશ્મન રાજાઓ સાથે વિવાહ સંબંધ સ્થાપિત કરીને સંધી કરી હતી. સ્વયમ શ્રી કૃષ્ણએ પણ આર્ય અનાર્ય મિત્ર શત્રુ અનેક વંશોની કુંડરીઓ સાથે વિવાહ કરીને પ્રેમની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી. 'હરિવંશ' ગ્રંથ પ્રમાણે શ્રી કૃષ્ણની આઠ મુખ્ય પટ્ટરાણીઓ હતી. રૂકિમણી, જામવતી, સત્યભામા, કાલિન્દી મિત્રવંતી, સત્યા નાન્દજિતી (ગાંધારી) સુશીલા માદ્રી, લક્ષ્મણા અને સુદત્તા શૈલ્યા. એ વખતની આસૂરી શક્તિઓને પ્રેમ અને શાંતિના માર્ગે વાળવાના અથાગ પ્રયત્નો છતાંય મહાયુદ્ધની સંભાવના શ્રી કૃષ્ણ દૂર નહોતા કરી શક્યા. કૌરવ અને પાંડવો તો માત્ર નિમિત્તરૂપ બને છે. આ મહાવિનાશની

'શાહ' કે પછી 'શેઠ' અટક જ લઈ ક્યો ને. શાહ અને શેઠ નામ સંભળ્યા એટલે સમજી જ જવાનું કે વ્યક્તિ વણિક જ્ઞાતિના છે. એવું જ છે ક્ષત્રિય જ્ઞાતિની અટકોનું પણ. ઝાલા, પરમાર, જાડેજા, રાગોલ, વિહોલ, મહિડા, યુગાસમા, વાળા, ગોહિલ, મકવાણા, ડોડિયા, રાણાવત, શેખાવત, જેવી અટકો. રજપૂતો કે વાણીયાની જેમ જ બ્રાહ્મણની અટકો પણ બીજી કોઈ જ્ઞાતિમાં જોવા નથી મળતી. ચતુર્વેદી, દિવેદી કે દેવે, ત્રિવેદી કે તરવાડી, શર્મા, પાંડેય, જોશી, ઉપાધ્યાય, ગોર, પુરોહિત, પાઠક જેવી અટકો સાંભળી તો વણિક ને રાજપૂતની જેમ જ ખ્યાલ આવી જાય કે ભૂદેવ છે. ઘણી અટકો કોઈ ચોક્કસ પૂર્વજે કરેલા બહાદુરીભર્યા કામની અજરામર યાદના સ્વરૂપે સ્વીકારી લેવામાં આવી હોય છે જેમકે કોઈ ભીમા નામના પૂર્વજ ઉપરથી ભીમાણી કે લાખા નામના પૂર્વજ પરથી લાખાણી. લેખની શરૂઆતમાં જે નાગરી અટકોની નોંધ લીધી એવી જ રમૂજી લાગે એવી અટકો પારસી ક્રમમાં પણ વધુ જોવા મળે છે. ભલે પારસી ક્રમ સંખ્યાની દૃષ્ટિએ સાવ નાની હોય પણ એમની અટકો (જે મોટેભાગે ધંધા કે ઘરના કોઈ મુખ્ય પુરુષના નામ પરથી પડી છે) ની વિશેષતા વિશાળ છે. એક નજર હો જાય એ અટકો પર પણ : કાંદાવાળા, કેરીવાળા, કાટવાળા, ઘાસવાળા, નેતરવાળા, પીઠાવાળા, તાડીવાળા, તોપખાનાવાળા, તાલુકદાર, મસાલાવાળા, બનાતવાળા, બાસાતવાળા, પાઘડીવાળા, પંડિતવાળા, નિમકવાળા. આ અટક-પુરાણ તો લાંબુ ચાલી શકે એમ છે પણ ભવિષ્યમાં આનો ભાગ-ર લખું એ પહેલા આજકાલના જમાનામાં તો ધંધાને લીધે જ ઓળખાણ જેવી અટકો થઈ ગઈ છે એના થોડા મજાજ પડે એવા નામો સાથે પુણાહુતી કરીએ : નાનુભાઈ નાટકવાળા, પપ્પુભાઈ પાઉભાજવાળા, શમીમભાઈ સોડાવાળા, ડાહ્યાભાઈ ડાન્સવાળા... ઈટીસી... ઈટીસી...!!!

સ્થિતિ તો ક્યારની ઉત્પન્ન થઈ ચૂકી હતી. જો કે આ મહાવિનાશ ટાળવા પણ શ્રી કૃષ્ણ અંત સુધી ઝઝૂમે છે. પરંતુ નિષ્ફ